

ХУДОЖНЯ СТИЛІСТИКА ОБКЛАДИНКИ ЯК ЧИННИК ЕСТЕТИЧНОЇ РЕЦЕПЦІЇ РОМАНУ

Анастасія ВОЖДАЙ,

студентка IV курсу спеціальності 022 Дизайн

Житомирського державного університету ім. І. Франка

науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну,

Житомирського державного університету ім. І. Франка

Оксана ПІДДУБНА

У тексті проаналізовано обкладинку сучасного роману як самостійний мистецький феномен та інструмент формування естетичного досвіду читача. Досліджено взаємодію типографіки, кольору й композиції у створенні візуального коду твору. Розглянуто ключові стилістичні тренди (мінімалізм, абстракція, сюрреалістичний колаж) та вплив цифрових технологій на дизайн. Визначено механізми сприйняття обкладинки на сенсорному, семіотичному та когнітивному рівнях, що дозволяє розглядати її як стратегічний «поріг» тексту, який програмує інтерпретацію та емоційну установку реципієнта.

Ключові слова: *обкладинка, естетичне сприйняття, типографіка, колористичні стратегії, візуальна комунікація, книжковий дизайн, інтерпретація, цифрові технології в дизайні.*

Аналіз ключових художньо-стилістичних компонентів обкладинок сучасного роману передбачає комплексний розгляд типографіки, кольору та композиції як взаємопов'язаних чинників формування естетичного сприйняття читача. Одним із визначальних елементів візуальної мови обкладинки є типографіка, яка виходить за межі суто інформаційної функції й набуває експресивного характеру. Як зазначають Бережна О. та Андрющенко Т.,

типографіка – це свого роду перетворення друкованого тексту в деякий елемент графічного оформлення таким чином, щоб максимально полегшити читачу розуміння тексту та підсилити враження від поданої інформації. Типографіка дозволяє створювати художні образи навіть без використання ілюстрацій та образотворчої графіки – лише за допомогою моделювання та монтажу самого тексту (Бережна & Андрющенко, 2021: 6). Шрифт у цьому контексті виступає носієм емоційного стану літературного твору, транслюючи його настрій, внутрішню напругу або стриманість і гармонійність. Масивні або навмисно деформовані шрифти викликають асоціації з конфліктом, соціальним тиском, екзистенційною тривогою, що є характерним для антиутопічної, соціально-критичної чи експериментальної прози. Натомість спокійні емоційні стани передаються через антиквенні гарнітури або нейтральні гуманістичні шрифти з чітким ритмом і пропорціями, поширені в інтелектуальній та психологічній прозі. Ефект хаосу може досягатися шляхом порушення традиційних правил набору: асиметричного розміщення тексту, різнорідних накреслень і варіативності кегля. Класична строгість, що апелює до традицій книжкової культури, зазвичай пов'язана з історично вивіреними шрифтами, які формують відчуття стабільності та інтелектуальної глибини.

Суттєвим явищем у дизайні обкладинок сучасного роману є експериментальна типографіка, що відображає тенденції постмодерної культури. Деконструкція літер, їх фрагментація або навмисне порушення читабельності використовуються як художній прийом, спрямований на активізацію інтерпретації з боку реципієнта. Текст дедалі частіше інтегрується в ілюстративне поле, вступаючи з ним у складні семантичні взаємодії, що підсилює метафоричність образу обкладинки та перетворює її на самостійний візуальний вислів.

Важливу роль у формуванні естетичного сприйняття відіграють колористичні стратегії. Колір у дизайні обкладинки виконує функцію емоційного й символічного коду, що дозволяє ідентифікувати жанрову належність твору. Пастельні, приглушені гами асоціюються з інтелектуальною,

філософською або психологічною прозою, підкреслюючи її рефлексивний характер. Яскраві неонові контрасти та різкі поєднання холодних і теплих відтінків характерні для антиутопій, наукової фантастики та соціально напружених романів, де важливо передати відчуття дисгармонії або кризового стану світу. У цьому контексті колір постає як семантичний інструмент, що впливає на емоційну установку читача.

Особливого значення набуває використання кольорових доміант, які акцентують увагу на ключових елементах композиції та забезпечують її візуальну цілісність. Обмежена палітра або домінування одного кольору сприяють створенню впізнаваного образу, підсилюють емоційний вплив і часто використовуються для формування авторського чи серійного стилю. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям мінімалізму та візуальної концентрації. Наприклад, під час розроблення обкладинки любовного роману доміантним кольором доцільно обрати червоний або жовтий кольори, оскільки вони мають відповідне емоційне забарвлення. За словами Гавриляк М., усі гами, які містять червоний, створюють відчуття тепла. У разі зіставлення жовтого із червоним виявляється відмінність теплих кольорів від гарячих. До теплих кольорів належать: червоно-жовтогарячий, жовтогарячий і жовто-жовтогарячий. Вони комфортні, імпульсивні й привітні (Гавриляк, 2022: 14).

Композиційна організація простору обкладинки визначає логіку зорового сприйняття та ієрархію її елементів. Важливим аспектом є співвідношення фону і фігури, а також роль «білого простору», який у сучасному дизайні розглядається як активний художній засіб. Білий простір сприяє створенню відчуття інтелектуальної дистанції та чистоти сприйняття, дозволяючи зосередитися на ключових візуальних і текстових акцентах. Мінімалістичні композиції з великою кількістю вільного простору асоціюються з високою культурною цінністю видання та орієнтацією на підготовлену аудиторію.

Водночас вибір між динамічними та статичними композиційними схемами значною мірою визначає емоційний характер обкладинки. Статичні, симетричні композиції створюють відчуття врівноваженості, завершеності та

традиційності, що є доречним для класично орієнтованих або концептуально виважених текстів. Динамічні композиції, побудовані на діагоналях, асиметрії та накладанні елементів, формують відчуття руху й напруги, відображаючи ритм сучасного життя та внутрішні конфлікти художнього світу роману. У сукупності типографічні, колористичні та композиційні рішення формують цілісний візуальний образ обкладинки, який виступає важливим чинником естетичного сприйняття та попередньої інтерпретації літературного твору.

У сучасному культурному та видавничому просторі обкладинка роману дедалі виразніше утверджується як самостійна семіотична й мистецька цілісність, що виходить за межі суто допоміжного або декоративного елементу книги. Її функціональне навантаження зазнало суттєвої еволюції: від утилітарної ролі захисту текстового блоку та мінімального інформування читача до складної художньо-естетичної структури, здатної транслювати ідейно-сміслові домінанти літературного твору. В умовах візуалізації культури та посилення конкуренції на книжковому ринку обкладинка перетворюється на один із ключових чинників формування читацького вибору та первинного емоційного контакту з романом.

Обкладинка сучасного роману функціонує як важливий супровідний компонент, що передує читанню й формує початкове інтерпретаційне поле твору. Вона не лише супроводжує текст, а й активно програмує його сприйняття, задаючи певний напрям осмислення ще до ознайомлення зі змістом. Через систему візуальних знаків – образів, символів, кольорів, композиційних рішень та іконок. Пустюльга С. та Самчук В. акцентують увагу на тому, що, іконки є важливою частиною будь-якої системи дизайну або історії продукту та допомагають нам швидко орієнтуватися, вони незалежні від мови (Пустюльга & Самчук, 2023: 109). Обкладинка вводить читача в художній світ роману, окреслює його жанрові, стильові та емоційні координати. У цьому сенсі вона виступає своєрідним «порогом» тексту, що регулює процес входження реципієнта в художню реальність твору.

Важливою ознакою обкладинки як семіотичної системи є її багаторівневність. Кожен елемент візуального оформлення несе певне смислове навантаження й взаємодіє з іншими компонентами. Колористика може апелювати до психологічного стану персонажів або загальної атмосфери роману; образні мотиви – репрезентувати ключові конфлікти чи символи; композиція – відобразити динаміку або статичність художнього світу. Сукупність цих елементів формує цілісний художній образ, що сприймається інтуїтивно, але водночас ґрунтується на впорядкованій системі знаків.

Особливе місце в цій системі посідає взаємодія вербального та візуального компонентів обкладинки. Назва роману як вербальний знак вступає в діалог із зображенням, типографікою та загальною композицією, утворюючи єдине смислове поле. Графічне оформлення назви - вибір шрифту, його форма, розмір, колір і розташування - істотно впливає на інтерпретацію тексту, підкреслюючи драматизм, іронічність, ліричність або філософську глибину твору. Зокрема, для створення візуального акценту використовують акцидентні шрифти. За словами Потрашкова Л. В., акцидентні шрифти (від лат. *accidentia* – випадок, випадковість – це «особливі шрифти для особливих цілей», які повинні насамперед вражати уяву, дивувати і запам'ятовуватися (Потрашков, 2007: 54). У деяких випадках візуальний ряд розкриває приховані смисли назви або вступає з нею в семантичну напругу, стимулюючи читача до активнішого осмислення образу.

Таким чином, обкладинка сучасного роману постає як складний комунікативний механізм, у якому поєднуються мистецька, семіотична та інтерпретаційна функції. Вона формує естетичне сприйняття твору, впливає на читацькі очікування та значною мірою визначає спосіб подальшого прочитання тексту. Аналіз обкладинки як художньо-стилістичного феномена дозволяє глибше зрозуміти механізми взаємодії слова й образу в сучасній літературі та виявити візуальні стратегії, що сприяють формуванню цілісного естетичного досвіду реципієнта.

У сучасному культурному просторі обкладинка художнього роману набуває статусу автономного візуального висловлювання, що функціонує на перетині літератури, графічного дизайну та візуального мистецтва. Вона виходить за межі суто ідентифікаційної або рекламної функції й дедалі частіше постає як складна семіотична структура, покликана транслювати ідейно-естетичний потенціал твору ще до моменту його прочитання. Домінуючі стилістичні напрями сучасного книжкового дизайну формуються під впливом загальних художніх тенденцій, трансформацій читацького досвіду та розвитку цифрових технологій, що зумовлює зміну способів візуальної комунікації між текстом і реципієнтом.

Однією з найбільш характерних тенденцій у дизайні обкладинок сучасного роману є мінімалізм, заснований на принципі редукції візуальних засобів і зосередженні на одній домінантній ідеї або метафорі. Мінімалістична обкладинка апелює до стриманості форм, чистоти композиції та семантичної значущості кожного елемента. Обмежена кольорова палітра, часто монохромна або побудована на контрасті двох-трьох кольорів, у поєднанні з лаконічною типографікою створює відчуття концептуальної завершеності. Така візуальна стратегія корелює з тенденцією до «повільного читання» та орієнтації на вдумливого читача, для якого важливими є підтекст, символіка й філософська проблематика твору. Мінімалізм формує естетичне сприйняття, засноване на паузі та недомовленості, що стимулює інтерпретаційну активність і підкреслює статус роману як інтелектуального продукту.

Паралельно з мінімалізмом у сучасному книжковому дизайні розвиваються абстракціоністські та експресіоністські візуальні стратегії, спрямовані на передачу психологічного виміру літературного тексту. Відмова від фігуративної репрезентації дозволяє звернутися до універсальної мови емоцій, у якій колір, форма й ритм набувають самостійної семантичної ваги. Деформовані лінії, асиметричні композиції та напружені колірні контрасти відображають стан тривоги, відчуження або внутрішнього конфлікту, характерні для проблематики сучасного роману. Такі обкладинки

функціонують не як ілюстрації сюжету, а як візуальні еквіваленти емоційної тональності тексту, формуючи в читача відповідне афективне очікування.

Особливої ваги в сучасному книжковому дизайні набувають сюрреалістичний колаж і цифрова ілюстрація, що відповідають естетиці постмодерністського та метамодерністського письма. Колажна техніка, заснована на поєднанні реалістичних образів у неприродних конфігураціях, створює ефект смислової дезорієнтації та множинності тлумачень. Така візуальна мова віддзеркалює фрагментарність сучасного мислення, інтертекстуальність і гібридність культурних кодів. Цифрова ілюстрація підсилює цей ефект за рахунок багатшаровості, маніпуляції масштабом і текстурами, формуючи образи, що балансують між реальністю й уявою. У контексті естетичного сприйняття сюрреалістична обкладинка виконує провокативну функцію, спонукаючи читача до активного дешифрування візуального повідомлення, що резонує з нелінійною структурою сучасного роману.

Вагомий вплив на формування стилістичних напрямів у книжковому дизайні має розвиток цифрових технологій, зокрема використання нейромереж, генеративного дизайну та тривимірного моделювання. Алгоритмічні системи здатні створювати візуальні образи на основі текстових описів або емоційних параметрів твору, відкриваючи нові можливості для візуальної інтерпретації літературного тексту. Нейромережі продукують образи, що поєднують елементи різних художніх стилів, формуючи гібридну естетику цифрової епохи. Використання 3D-моделювання додає обкладинкам ілюзію глибини та об'ємності, посилюючи тактильні асоціації навіть у межах плоского носія. Унаслідок цього трансформується й концепція авторства: дизайнер постає не лише як творець образу, а як куратор процесу, що поєднує людську інтуїцію з алгоритмічною логікою.

У сукупності ці стилістичні напрями засвідчують, що обкладинка сучасного роману є важливим інструментом естетичної комунікації, який формує читацькі очікування, задає інтерпретаційну рамку та впливає на спосіб

входження реципієнта в художній світ твору. Візуальна мова обкладинки дедалі тісніше взаємодіє з поетикою тексту, утворюючи синтетичний художній простір, у якому літературний і візуальний коди взаємно підсилюють один одного.

Механізми формування естетичного сприйняття реципієнта у взаємодії з обкладинкою сучасного роману становлять складну систему психофізіологічних, когнітивних і культурно зумовлених процесів. У цьому контексті обкладинка постає не як допоміжний елемент книжкового оформлення, а як автономний художньо-комунікативний простір, у межах якого відбувається первинна зустріч читача з текстом і формується попередня модель його сприйняття. Візуальна репрезентація літературного твору задає початкову емоційно-сміслову тональність, програмує очікування та активізує інтерпретаційні механізми ще до безпосереднього занурення у вербальний наратив.

Сприйняття обкладинки починається з базового фізіологічного рівня, де ключову роль відіграють зорові подразники - колір, світло, контраст, масштаб і ритм композиції. Колірні рішення здатні формувати емоційний фон сприйняття, актуалізуючи відчуття напруження, тривоги або спокою без усвідомленого аналізу. Автор Прокопович Т. пояснює, що існують так звані статичні кольори – це ті, які заспокоюють, врівноважують, відволікають від інших кольорів, що збуджують. До них належать: спектральний зелений – сприймається як освіжаючий, оливковий – пом'якшує і заспокоює; пурпурний – відволікає і здатний виступати претензійно (Прокопович, 2022:75). Таким чином, естетична оцінка починає складатися ще до ідентифікації зображуваних об'єктів, що підтверджує первинність сенсорного досвіду у структурі візуального сприйняття.

Інтелектуальний рівень сприйняття передбачає аналітичну діяльність, спрямовану на дешифровку символів, метафоричних образів і візуальних алюзій. Реципієнт вступає у діалог із художником обкладинки, намагаючись інтерпретувати смислові натяки та встановити зв'язок між візуальним образом і

можливим тематичним наповненням роману. У цьому аспекті обкладинка наближається до тексту як відкрита структура, що допускає множинність трактувань і стимулює активну інтерпретацію, формуючи установку на уважне й рефлексивне читання.

Особливої ваги у формуванні естетичного сприйняття набуває синестезійний ефект, за якого зорові образи здатні викликати асоціації, пов'язані з дотиком або температурними відчуттями. Візуальні текстури, імітація матеріалів і гра з фактурою активізують уявні тактильні реакції, створюючи ілюзію фізичної взаємодії з об'єктом. Навіть у цифрову епоху ідея матеріальності книги зберігає естетичну значущість, а візуально зчитувані властивості поверхні обкладинки можуть викликати відчуття інтимності, дистанції або напруження, впливаючи на загальну художню оцінку.

Водночас естетичний досвід взаємодії з обкладинкою визначається співвідношенням між очікуваністю та несподіваністю. Жанрові стереотипи формують у читача певні візуальні очікування, що забезпечують швидке впізнавання й орієнтацію в книжковому просторі. Однак свідоме порушення усталених канонів або використання контрастних стилістичних рішень може викликати ефект естетичного шоку, який активізує увагу реципієнта та стимулює інтерпретаційну діяльність, переводячи сприйняття з пасивного в активний режим.

У цьому контексті важливим є феномен когнітивного резонансу, що виникає тоді, коли реципієнт відчуває інтелектуальне задоволення від співпадіння власних інтерпретацій із внутрішньою логікою візуального образу. Процес «розгадування» художнього задуму сприяє формуванню відчуття смислової завершеності та естетичної гармонії, готуючи читача до сприйняття літературного тексту як багатошарової структури. Таким чином, обкладинка постає не лише засобом візуальної ідентифікації книги, а повноцінним учасником художньої комунікації.

Отже, механізми формування естетичного сприйняття, реалізовані в художньо-стилістичному рішенні обкладинки сучасного роману, поєднують

сенсорну стимуляцію, синестезійні асоціації, жанрові коди та когнітивні стратегії інтерпретації. Їхня взаємодія забезпечує цілісний естетичний ефект, у межах якого обкладинка постає як важливий етап естетичного освоєння літературного твору, впливаючи на вибір книги та характер її подальшого прочитання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережна, О. Б., & Андрущенко, Т. Ю. (2021). *Типографіка* : навчальний посібник. ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
2. Гавриляк, М. С. (2022). *Теорія кольору і кольороутворення* : навчальний посібник. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
3. Потрашков, Л. В. (2007). *Основи композиції та дизайну* : навчальний посібник. Вид. ХНЕУ.
4. Прокопович, Т. А. (2022). *Основи кольорознавства (2-ге вид.)* : навчальний посібник. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
5. Пустюльга, С. І., & Самчук, В. П. (2023). *Технології вебдизайну* : навчальний посібник. Вежа.

